

Rūta Kazlauskaitė – humanitarinių mokslų daktarė, Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedros docentė.

Moksliniai interesai: sakytinė kalba, dialektologija, teksto lingvistika ir pragmatika.

Adresas: Povilo Višinskio g. 38, LT-76352 Šiauliai.

Tel. (8 ~ 41) 595 785.

El. paštas: kazlauskaite@takas.lt.

Rūta Kazlauskaitė: Ph. D. in Humanities, Associate Professor of the Department of Lithuanian Language and Communication, Šiauliai University.

Research interests: spoken language, dialectology, text linguistics, pragmatics.

Address: Povilo Višinskio str. 38, LT-76352 Šiauliai.

Phone: (8 ~ 41) 595 785.

E-mail: kazlauskaite@takas.lt.

Rūta Kazlauskaitė

Šiaulių universitetas

ŽYDINČIOS SAULĖGRAŽOS VAIZDINYS LIETUVIŲ POEZIJOJE

Anotacija

Pristatomo tyrimo tikslas – išanalizuoti lietuvių autorių eilėraščių fragmentų kalbinę raišką ir aptarti išryškėjusią žydinčios saulėgražos įvaizdžių semantinę paradigmą. Metodologinis tyrimo pagrindas yra kognityvinė lingvistika. Straipsnis parodo, kad poezijoje aktualizuojamos rėgimosios žydinčios saulėgražos ypatybės. Saulėgraža suvokiama kaip tam tikros formos didelis švytintis, galintis judėti (svyruoti, siūbuoti ir kelti, lenkti, sukti žiedyną į saulę) arba išlaikyti pusiausvyrą objektas. Šie požymiai yra augalo pavadinimų metaforizacijos pagrindas.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: saulėgraža, poezija, vaizdinys, kategorizavimas, reikšmė, metafora.

Abstract

The aim of the present research is to analyse and to discuss the linguistic expressions and the semantic paradigm of the images of the sunflower in bloom that have formed in Lithuanian poetry. The methodological basis of the research is cognitive linguistics. The paper verifies that visual features of the sunflower in bloom are emphasized in poetry. The sunflower is perceived as a large in shape object that shines and moves (swings, sways and rises, bends, turns to the sun) or keeps one's balance. The indicated features are the basis of metaphorical names of the plant.

KEY WORDS: sunflower, poetry, mental image, categorization, meaning, metaphor.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v0i16.1014>

Kalbinės raiškos pasirinkimas, kalbos vartoseną neatsiejami nuo pažintinių, arba kognityvinių, procesų. Išnagrinėjus tikrovės segmento įvardijimo kuria nors kalba būdus ir priemones, išryškėja tą kalbą vartojančios visuomenės gyvenimo patirtis, mąstymo ir jausenos savitumas, vertybinė orientacija – naiviojo kolektyvinio pasaulėvaizdžio elementai. Tyrimas, atliktas pritaikius kognityvinės lingvistikos principus, pateikia įvairių duomenų apie žmogaus prigimtį, pirmiausia jo aplinkos kategorizavimą ir konceptualizavimą (Smith 1993, 351)¹.

Straipsniu pristatomo tyrimo tikslas – apibrėžti lietuvių autorių poezijoje susidėliojusį žydinčios saulėgražos vaizdinį. Analizuojamoji medžiaga – 70 poetų sukurti 120 eilėraščių ar jų fragmentų. Išsikelti tokie darbo uždaviniai: nustatyti svarbiausius vaizduojamojo objekto – kalbamojo augalo, jo žiedyno, atskirų žiedų pagrindinius požymius ir būdinguosius veiksmus (atributus); aptarti tiesioginius ir perkeltinius saulėgražos pavadinimus, pagrįsti vartojamas metaforas; konceptualiuoju lygmeniu įvertinti saulėgražų žydėjimo reiškinių. Pagrindinis darbo metodas – kognityvinės semantinės analizės. Jis tinka norint atskleisti pažinimo struktūrų kalbines reprezentacijas ir informacijos apdorojimo principus (plg. Демьянков 1994, 21). Tyrimu tęsiami artimos tematikos darbai: jau išanalizuoti ir aprašyti aguonos ir vyšnios – prototipinių raudonai ir baltai žydinčių augalų – vaizdiniai (žr. Kazlauskaitė 2010; 2011).

Vaizduojamojo objekto ypatybės. Daiktavardžio *saulėgraža* definicija *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* iškelia du augalo ypatumus: paskirtį ir taksono rangą – *bot.* „kultūrinis aliejinis ir silosinis graižaziedžių šeimos augalas (*Helianthus*); jo sėkla“ (DLKŽ₇, 677). Enciklopedinio pobūdžio mokslo darbuose (žr., pavyzdžiui, LF VI, 70–71; Vilkonis 2001, 288; ŽŪE III, 221) pateikiama įvairesnių duomenų. Nurodoma, kad tikroji saulėgraža (*Helianthus annuus*) yra laukuose, daržuose ir gėlynuose auginamas vienmetis žolinis augalas, turintis apie 2,5 m (kartais netgi 5–8 m) aukščio šakotą medėjantį stiebą. Stiebo viršuje susiformuojantys žiedai yra susitelkę į grupes – sudaro 15–30 cm (kartais iki 70 cm) skersmens žiedynus; kraštiniai žiedai yra liežuviški, jie bevaisiai, o vidiniai – vamzdiški ir vaisingi. Saulėgražų žydėjimo laikas – liepos–spalio mėnesiai. Tai maistinis, vaistinis, dažinis augalas.

¹ Suprantama, naivusis pasaulio vaizdas, kitaip negu mokslinis, priklauso ir nuo kalbos, kuria jis aprašomas (žr. Апресян 1974, 59).

Stiebo aukštumas ir graižo didumas saulėgrąžas išskiria iš kitų žolinių augalų. Dar vienas augalo savitumas tas, kad graižą sudarantys žiedai yra dvejopo pavidalo ir atspalvio: ryškiai geltoni vainiku išsidėstę kraštiniai žiedai, arba skraistlapiai, yra platūs ir ilgi (6–10 cm ilgio), smailėjantys, o rudai geltoni, rusvi ar rausvai rudi vidiniai žiedai yra kur kas mažesnės apimties – jie susisukę, primena vamzdelius. Žiedai, ypač kraštiniai, šnekamojoje kalboje dažnai vadinami vainiklapiais.

Poetai dėmesį sutelkia į ryškiausias žydinčių saulėgrąžų ypatybes:

- galėjamą judėti: keisti viso stiebo arba viršutinės stiebo dalies (lapų, graižo, žiedų) padėtį;
- augalų stiebo aukštį, žiedyno ir atskirų žiedų dydį, formą ir žydinčių augalų plotų beribiškumą;
- spalvą.

Visos trys ypatybės suvokiamos rega. Jos eina metaforizacijos pagrindu, todėl yra skiriamosios (relevantinės). Metaforos² analizuojant vaizdinius labai svarbios. Jos visų pirma rodo pažinimo procesus (Stambovsky 1988, 21; plg. Wagner, Radner 1974, 91), todėl gerokai papildo, o poezijoje ir nusveria tiesioginės raiškos priemonėmis perduodamą turinį. Valentina Maslova teigia, kad norint suvokti metaforų esmę reikia nustatyti ir suderinti aptariamojo objekto savybes; atliekant šį darbą neišleistas iš akių faktas, kad „daiktiškumo požymis metaforizavimo metu gali būti perduotas ne tik daiktu, o veiksmo požymis – veiksmu, bet ir aplinkiniais būdais: daikto požymis veiksmu ir t. t.“ (Маслова 1997, 70).

Išskirtas ypatybes liudija sukaupuose eilėraščiuose aptikti denotato pavadinimai: termininis ir aprašomieji. Fitonimas *saulėgrąža* rodo, kad augalo žiedynas krypta – „gręžiasi“ į saulę³: *Saulėgrąža <...> / Švelnumo pilną žvilgsnį suka saulėn* J. Lin.⁴ Poezijoje šis vardas įprasčiausias, jis vie-

² Metaforomis darbe laikomi ir palyginimai – neredukuota asociatyviojo mąstymo raiškos forma.

³ Krypimo į saulę ypatybė įkoduota ir latvių kalbos pavadinime *saulgieze* (latviai turi ir kitą pavadinimą – *saulspuķe*), italų – *girasole* (*gira(re)* ‘pasisukti’ ir *sole* ‘saulė’), bulgarų – *слънчоглед* (*слънце* ‘saulė’ ir *гледам* ‘žiūrėti’). Daugelio kitų indoeuropiečių kalbų pavadinimai iškelia graižo panašumą į saulę: lotynų – *Helianthus* (*hēlios* ‘saulė’ ir *anthos* ‘žiedas’), anglų – *sunflower*, vokiečių – *sonnenblume*, švedų – *solros*, rusų – *подсолнечник* (ir šnek. *подсолнух*), lenkų – *slonecznik*.

⁴ Metafizinį saulės ir saulėgrąžos ryšį rodo ir tokie pavyzdžiai, kaip *van gogiška saulė trenkia / vaikščiodama po daržą, ieškodama / saulėgrąžų*. J. Švab.

nintelis vienažodis⁵. Dviejuose Juditos Vaičiūnaitės kūrinuose pavartoti jo sudėtiniai atitikmenys – perifrazės *šviesomėgis augalas, saulės gėlė* ir *žalio indėniško kraujo gėlė*: *Su spindulių spygliais / saulutė ir saulainė, / ir saulenis, ir saulėgraža, / ir saulašarė / šviesomėgiai augalai; skurdybėj tos vasaros / saulės gėlė, šitaip permainingai / grėžus nuauksintą veidą pro dulkių debesis; Vilniuj, Totorių gatvės statyboietėj, / užpernai augus saulėgraža – / žalio indėniško kraujo gėlė, / visados atsigrėžus į saulę, / buvo tos vasaros simbolis*. Perifrazių daiktavardžiai *augalas* ir *gėlė* saulėgražą priskiria organizmams, kurie augdami naudoja šviesos energiją. Tai patvirtina *augalo* epitetas *šviesomėgis*. Jis metaforinis, paremtas asociacijomis, kaip ir daiktavardiniai *gėlės* epitetai *saulės* ir *žalio indėniško kraujo*. Asociatyvusis mąstymas leidžia susieti, t. y. priskirti vienai tikrovės kategorijai, visus tų pačių atributų turėtojus – šiuo atveju objektus, pasižyminčius požymiais ‘ryškus’, ‘apvalus’ arba ‘beformis, tąsus’: saulėgražos graižą ir šviečiantį dangaus kūną (saulę), to kūno skleidžiamus spindulius; saulėgražos graižą ir žmogaus (indėno) kūno dalies – galvos apdarą, kūno audinius maitinantį skystį (šių požymių turėtojai aptariamai skyriuje „Dydžio ir formos ypatybės raiška“).

Porą kartų surinktuose pavyzdžiuose paminėtos uosle ir klausia suvokiamos saulėgražų ypatybės – kvapas ir vėjo judinamų lapų garsas: *Užlieja mane tenai / saulėgražų, žemės ir žydinčių vyšnių kvapas*. H. Nag.; *dar aš jos [saulėgražos]*⁶ *šnaresio vėjų klausau* J. Vaič. Šios ypatybės šalutinės, nes apibūdina ne tiek augalą, kiek šalia jo esantį žmogų. Laikantis kognityvizmo terminijos, gamtinė realija šiuo atveju yra fonas; teikdama malonių potyrių, gamta įprasmina žmogaus – figūros tame fone – buvimą.

Panašiai vertintina identifikuojamoji saulėgražos ypatybė – žydėjimas. ‘Žydėjimo’ reikšmės žodžiai nukreipia į žmogų, apibrėžia jo vidinio pasaulio būklę (plg. Kazlauskaitė 2010, 55).

Saulėgražų žydėjimo pradžią, drauge ir sielos nuskaidrėjimo momentą žymi veiksmožodžių formos *pražysta, pražydo, išsprogus*, taip pat *žiedą sukrauna* (4 pavyzdžiai); besitęsiantį žydėjimą, arba energijos išlydį, – veiksmožodžio *žydėti* formos *žydi, žydėk, žydėtų, žydinčių* (8 pavyzdžiai); artėjimą prie žydėjimo pabaigos ir pačią pabaigą, kitaip tariant, minorinę

⁵ Tarminius pavadinimus, tarp kurių yra ir keliažodžių, žr. Gritėnienė 2006, 150–151.

⁶ Įrašu laužtiniuose skliaustuose aiškinama mintis, o daugtaškiu kampiniuose skliaustuose žymima praleista cituojamų pavyzdžių dalis.

gaidą, – žydėti stengiasi, meta žiedlapį (2 pavyzdžiai), pvz.: *Visas visas horizontas / Saulėmis pražydo*. R. Petr.; *Tame pasaulyje [į kurį ateis kūdikis] žydi / Saulėgrąžos ir joninių paparčiai*. B. Rib.; *Ir tyloje [saulėgrąža] savus vaikus maitina. / Trumpiau žydėti stengiasi kas dieną, / <...> Ji meta žiedlapį*. J. Lin. Į dvasinį pakylėjimą, tikėjimą, trokštamą laimę kreipia su aptartaisiais veiksmažodžiais derinami daiktavardžiai *horizontas, saulė, širdis, kūdikis, vaikas, joninių paparčiai* ir pan.

Kalbamasis augalas poezijos pasaulyje yra įkurdintas arti žmogaus, jo namų. 11 pavyzdžių nurodoma, kad jis auginamas *darže*, kur nusvyra į *tarplysoj, daržely, po langais, lange* ‘už lango’, *prie lango*, auga *pakelėje, prie Arlio* – miestelio pietų Prancūzijoje ir, puošiant kambarį, laikomas *vazone* ar pamerktas *ant stalo*, pvz.: *Kuo skiriasi saulėgrąža / Nuo skaisčios saulės? / Viena – darže, / O kita – dangaus akyse*. O. Bal.; *O daržuos – jurginai, kvepia kmynai, / tarplysvy saulėgrąžos pasviro...* T. Rost.; *Bet šių akimirką / viename lange spindi mėnuo, / kitam lange teka saulė, / trečiame lange – saulėgrąžų veidrodžiai*. J. Jov.; *Prie Arlio, Dieve, tu regėjai gaisrą / Kviečių kalvų saulėgrąžų auksinių* L. Gut.; *Atidarau duris. <...> Skurdūs baldai, saulėgrąžos senam vazone*. J. Zdan. Rečiau, 7 kartus, poezijoje minimi saulėgrąžos ar saulėgrąžų atvaizdai: piešinys knygoje ar ant delno, drobėje tapyti paveikslai, fotografija, pvz.: *Dar pasėdėsim aplink baltą staltiesę / ir pakvėpuosim saulėgrąžų šviesa iš atverstos knygos*. J. Jek.; *Saulėgrąža esu / ant delno nupiešta*. J. Jov.; *Saulėgrąžų / vėjuotą lauką / juodvarniai neša / iš aukso rėmų*. A. Churg. (eil. „Paveikslai“); *Už Van Gogo geltono saulėgrąžų lauko, / už Pikaso veidų [esančių dalykų], kuriuos žinom gerai, / mums norėtų neleisti pamatyti <...> / drobės rėmų kampuoti griežti aptvarai*. V. Reim.; *Tu [mama,] stovi darže / Auksinį žiedą apsikabinusi / Nuotraukoje* J. Jov.

Dovanoti skirta ir (arba) laikoma rankoje saulėgrąža – dėmesio, meilės artimui ženklas: *Trečių [saulėgrąžą] laikau ant delno / Ir dovanaju Tau...* O. Bal.; *Viena saulėgrąža – motinai, / Kita saulėgrąža – tėvui, / O trečioji – skaitytojuji*. J. Jov. Žiedai nerealybėje, kurią įvardija tokie abstraktai kaip *pasąmonė, siela, beprotybė*, žymi kūrybinę potencialumą, aktyvią jausmų ir vaizduotės veiklą (perkėlimo pagrindą žr. skyriuje „Geltonos spalvos simbolika ir žydėjimo metaforos“), pvz.: *saulėgrąžos žydi ir žydi, / pasąmonėj, po vandeniui, po žeme* L. Sut.; *Van Gogas! / Kovos beprotybėj / Saulėgrąžų ordinai žydi!* B. Mack.; plg. dar ekspresyvesnius „tikres-

nių“ – apčiuopiamų augaviečių pavadinimus Vytauto Rudžiansko eilėraštyje: *Saulėgrąža žiedą sukrauna / Garsioj Van Gogo ausyj. / <...> Saulėgrąžos žiedas nusvyra / Garsiajam van goge Ausies...*

Saulėgrąžos atskirtį ir nutolimą nuo žmogaus rodo ‘tuštumos’ semą turintys daiktavardžiai *dykuma, dykvietė, skurdybė, erdvė, laukas, statybvietė*, iš dalies ir *kalno viršūnė*, pavartoti 4 eilėraščiuose, pvz.: *saulėgrąža kūnas jos grėžės / dykumos erdvėje į boluojančią saulę* G. Ciešk.; *Švietė soduos paskutiniai obuoliai – / Ir dvi saulėgrąžos tuščiam lauke tarytum strazdanos*. O. Baliuk. Augavietę, kur žmonės gali lankytis, bet nesilanko, galima laikyti *keista*: *Atėjome į keistą vietą čia nebuvo lėbauta / tik saulėgrąža suko ratus* K. Nav.

Saulėgrąža esti su žiedais šviesiuoju paros metu šiltąjį sezoną: juos būna išskleidusi nuo ryto iki vakaro, nuo vasaros vidurio iki ankstyvo rudens; apie tai kalbama 12-oje eilėraščių, pvz.: *Vieną gražų, ankstų rytą, / Saulei patekėjus, / Mes išvydom nematyta / Vaizdą pakelėje. / <...> Visas visas horizontas / Saulėmis pražydo* R. Petr.; [vakare] *saulėgrąža <...> / Užgęsta, nešasi tamsa jos žiedą*. J. Lin.; *Juk saulėgrąžų vasara trunka / Ligi pačio auksinio rudens*. V. Rud. Žiedai aktualizuoja aktyvųjį paros laiką ir gamtinio ciklo brandos tarpsnį – *vasarą*.

Taigi saulėgrąžos žydi žmogaus gyvenimo ir išgyvenimo metu – kalbėtojo erdvėje ir laike (apie šią kategoriją žr. Апресян 1986, 281–285).

Vaizduojamojo objekto kiekis. Poetų žvilgsnis krypsta į pavienę saulėgrąžą – pirmiausia į jos žiedyną, didesnę ar mažesnę saulėgrąžų grupę ir žemės plote augančių saulėgrąžų visumą. Tokie stiebo dalių pavadinimai, kaip *žiedynas, žiedas* ar *žiedlapis*, eilėraščiuose reti, paprastai jų vietoje vartojamos metaforos (jas žr. skyriuje „Dydžio ir formos ypatybės raiška“).

Poetams dėmesį sutelkus ties atkiru žydinčiu augalu, nuosekliai vartojamos fitonimo *saulėgrąža* vienaskaitos formos, jų – 65, pvz.: *nubusdavau tarsi nokstanti saulėgrąža ir paukščiai / lesdavo mano akis* V. Blož.; *Saulėgrąža, linguok, / Saulėgrąža, žydėk!* P. Drev.

Rasti 3 pavyzdžiai, kuriuose vaizduojami keli augalai: du, trys arba tiksliai nepasakytas mažas kiekis, reiškiamas daiktavardžiu *grupelė*, pvz.: *Bus eilinis eiliuotas ruduo, / bus poetas, palinkęs prie stalo, / ir ant stalo saulėgrąžos trys / antrarūšį sonetą skaitys*. A. Veikn.; *Žydintis darželis, <...> / kelios rausvos piliarožės, smulkūs žolynai, auksinių / saulėgrąžų grupelė*. N. Mil. Dar 2 fragmentuose daiktavardžiai *tuntas* ‘didelis būrys, minia,

pulkas' (DLKŽ₇ 861) ir jo sinonimas *minia* aktualizuoja didesnę neapibrėžtą drauge augančių saulėgrąžų skaičių: [saulėgrąžų] *tuntas geltongalois / pastojo kelią man* A. Churg. ir *Kaip artinosi tyliai, nekaltai / saulėgrąžų minia, kaip tvieskė saulė!* G. Ciešk.

Daug saulėgrąžų žymi 59 pavyzdžiuose pavartotos daiktavardžio *saulėgrąža* daugiskaitos linksnių formos, pvz.: *Miesto pakraščiuos / Maži namukai. / Saulėgrąžos. / Piliarožės. / Jurginai.* P. Drev.; *vyzdžiai prasiplečia / iki van Gogo saulėgrąžų dydžio* V. Bak.; *Bet mes neaugom po tom saulėgrąžomis, / Nėkvėpavome jų šviesa.* J. Jek. Labai svarbu, kad šitokiu būdu įvardytą kiekinį objektą lyrinis subjektas kategorizuoja ir vertina taip pat, kaip ir pavienius ar į grupes susitelkusius objektus.

Kitaip – kaip nedalijama visuma – vertinami žemės plotuose auginami augalai. Tokie augalai įvardijami dviejų daiktavardžių junginiu: nuskomuoju kilmininku *saulėgrąžų* ir augavietę reiškiančiu *laukas* (*laukai*), *giraitė* arba *sodai* (rasti 9 pavyzdžiai, iš jų dažniausias, pasitaikęs 6 kartus, yra *saulėgrąžų laukas*), pvz.: *ir viduryje saulėgrąžų lauko sustojome* H. Baub.; *Pasišiaušęs stogas / lyg debesis saulėgrąžų lauku linguoja* V. Brenč.; *Jie ieško ramybės saulėgrąžų giraitėje <...> Jie tiki / kad bitės pildo jų valią ir saulėgrąžos / žydi tik Jiems* V. Rudž. Šiuo raiškos atveju saulėgrąžos nėra veikėjos, jos – veikiančios gyvos būtybės fonas, taigi atlieka scenografinį vaidmenį.

Saulėgrąžų kiekis lemia daiktavardinių metaforų poezijoje pobūdį. Identifikuojant atskirus augalus ar jų grupę, metaforizacijos pagrindas esti formos ypatybė, o nedalijamas, neskaidomas objektas – masyvas tapatinamas su tikrovės realijomis, kurios neturi apibrėžtos formos: gali plisti, skliti erdvėje.

Galėjimo judėti ypatybė. Poezijoje aktualizuojamas saulėgrąžos stiebo siūbavimas, lingavimas arba jo pusiausvyra, žiedo sukinėjimasis: kilimas, svirimas, krypimas į šoną, taip pat kraštinių žiedų išsiskleidimas ir susiglaudimas, plazdėjimas vėjyje ir byrėjimas. Apie tai kalbama 44 eilėraščiuose.

Saulėgrąžų atliekamą veiksmą žymi būdvardis *rami* ir veiksmazodžių formos *siūbuoja, siūbavo, linguok, svyruoki, suko ratus, pasisuka, atsisukty, gręžės, gręžkis, gręžiodamasi, nusigręžė, nusigręžia, atsigręžus, palinksta, pasviro, kyła, nuėjo, artinosi, grūmoja, nori užkapot, begaudo spindulius, melsčiaus*; augalai taip pat *tiesia kaklus, supo, kraipo, kelia, svarina* ir *nudelbia*

galvas, linksi galvomis, atsigręš veidu, grąžo rankas, suka žvilgsnį, būna nuleidę galvas, nuleistom galvom, iškėlus ir gręžus veidą, pvz.: rami saulėgrąža, nokstanti / nesugrąžinamos tėviškės tuščiuose laukuose N. Mil.; Žiūrėkite, / Kaip <...> / Saulėgrąžos pasisuka į saulę... J. Nėkr.; Mažoji Saule, / Tu grąžai rankas, / Gręžiodama si į savo didžiosios globėjos / Judėjimo trajektoriją, / Buvimo grąžtas įsuktas, / Į tavo gležną kūną T. Marc.; tik saulėgrąža suko ratus ir siūbavo vėjyje K. Nav.; Ji tylomis nuėjo – / saulėgrąža gelsva / su džiūstančiais vainiklapiais / tik stiebas vienakojis / ir geometrija / juodų vinių galvučių J. Jek.; Saulėgrąžos / (kaip iš van Gogo drobės) / grūmoja man, / lyg būčiau aš kadais / iš pasalų / Saulėpatį nudobęs, / jos nori užkapot mane kardais, / bet jų neturi A. Churg.; Saulėgrąžai darže paskaudo laibą kaklą, / begaudant spindulius, kol saulė, kol diena... V. Reim.; Norėčiau gimt saulėgrąža – / Rytą aš melsčiaus liepsnojančiam dangui B. Aug.; žalio indėniško kraujo gėlė, / lyg išdygus iš Vilniaus baroko, / su po kilmingąją galvą aukštai J. Vaič.; Toli akordeono eiseną, tačiau / Saulėgrąžos dar linksi galvomis į taktą. A. Mas.

Saulėgrąžos žiedynas, vadinamas ir *galva*, *veidu*, taip pat juda: *siūruoja*, *nusileido*, *svyra*, *nusvyra*, *nusviro*, *gręžiojas*, pvz.: *Auksinis saulėgrąžos žiedas – / vakare siūruoja ir tviska – – B. Aug.; daugiau už mane mat išmano / todėl ir gręžiojas gal – va E. Miež.*⁷ Kraštiniai žiedai, vadinami *graižu* ir *akimis*, lenkiasi į vidų ir, saulei pašvietus, atsitiesia: *susiglaus*, *merkiasi*, *vėrėsi*, *kvatojas*⁸, virpa vėjyje, nukrinta: *plevėsuoja*, *plaikstosi*, *graibo saulę*, *slenka* ir *leidžias*, pvz.: *Iki vakaro gilaus / Aukso graižas susiglaus.* N. Nav.; *vėrėsi [saulėgrąžos] akys regėdamos / savo augantį senstantį kūną D. Zelč.; Lauko saulės pasiūtę kvatojas A. Dapk.–Puk.; Jos [saulėgrąžos] gelsvi plaukai / Slenka vėjyje / Ir leidžias B. Aug.*

Saulė, į kurią krypsta žiedynas, poezijoje gali būti įvardyta kontekstiniais sinonimais: po kartą aptikti *šviesa*, *saulėlydis*, *gaisas*, *vakarai*, *dangus* (be konteksto paminėti daiktavardžiai reiškia saulės funkciją, šio dangaus

⁷ Autorinės rašybos *gal – va* suteikia dvejopą minties perskaitymo galimybę: *galva* gręžiojasi ir ji *gal* todėl *va* gręžiojasi, kad daug išmano.

⁸ Kvatojimas, kaip ir kapojimas, meldimasis atliekami energingai, su didele fizine ar dvasine jėga, kurią rodo tam tikri lengvai atpažįstami kūno dalių, ypač rankų, judesiai. Taigi identifikuojant kalbamuosius veiksmus judėjimo požymis yra labai svarbus, nors žodynuose jis paprastai nutylimas, plg. *kapoti* 'daug kartų kirsti, kertant atskirti' (DLKŽ, 285), 'dažnai kirsti, pjauti, genėti; čaižyti' (LKŽe), *kvatoti* 'balsu juoktis' (DLKŽ, 348; LKŽe), *melstis* 'kalbėti maldas, kreiptis maldomis į Dievą ar šventuosius' (DLKŽ, 392).

šviesulio leidimosi vietą horizonte ir atspindį, apskritai būnamąją erdvę), pvz.: *Tiesia jos [saulėgrąžos] kaklus į šviesą / Ir galvutes kelia*. R. Petr.; *nusviro į vakarus mano / saulėgrąžos supergalva* E. Miež.; *Saulėgrąžos į rausvą gaisrą žiūri* A. Churg.; *Saulėgrąža žiūri į dangų, / Kol nukrenta visos akys*. A. Lyv. Tamsiuoju paros metu saulės vietininkas danguje yra debesys: *O aš [– saulėgrąža] – į debesis iškelus veidą – / Stebėčiau, kaip <...> keliauja / Procesija žvaigždžių* B. Aug. Šviesomėgio augalo nosisukimas nuo saulės, aišku, negalimas: surinktuose pavyzdžiuose apie tai nekalbama.

Saulėgrąžos žiedo kryptį gali reguliuoti saulė: *Saulutei patekęs / Saulėgrąža pražysta, / Jai saulė rodo kelią / Ir kreipia jos galvelę*. G. Al. Saulei suteiktas Dievo galios požymis liudija archajiškąją pasaulėvoką: tradicinėje kolektyvinėje kultūroje visi dangaus kūnai suvokiami kaip gamtos ciklo reguliuotojai, pasaulio valdytojai ir tvarkdariai (apie kitokius sudievinčios saulės darbus poezijoje žr. Kazlauskaitė 2005, 48). Beje, pirmą kartą sąmonės elementus, kuriuos formuoja ir perduoda kalba, etnolingvistai pripažįsta labai svarbiais ir siūlo vadinti šalia verbalinio esančiu (*przy-językowy*) kontekstu (Bartmiński 1996, 11).

Poezijoje žiedynas kryptį ir į žmogų. Pabrėžtina, kad į žmogų ne tik atsigręžiama, bet ir nuo jo nusigręžiama, plg. Marcelijaus Martinaičio eilėraščio „Šiandien pajautau...“ fragmentus: *Šį rytą / nusigręžė saulėgrąžos / ir nepastebėjo manęs aguonos, / nepakalbino žolė ir Bijau net pašaukti saulėgrąžą – / atsigręš į mane vaiko veidu / ir neturėsiu ką pasakyti*. Veiksmo objektas žmogus paprastai įvardijamas asmeninio įvardžio *aš* formomis – tokie pavyzdžiai 4. Dar viename eilėraštyje, Jono Liniausko „Matau, vaikai pro langą mums pamoja“, saulėgrąža vaizduojama besirenkanti pasitenkinimą, saugumą keliančius dalykus, atsisakanti gyvenimo iššūkių, sunkumų. Ji *nusigręžia* nuo pavojų nebijančio jauno *keleivio* ir apskritai neramaus gyvenimo būdo, *kelio*: *Ir, gavus dieną, skaisčių ir malonių / Ji užkaborį susiranda lyg čigonė, / Nusigręžia nuo kelio ir praeivių*. Plg. dar vieną fragmentą: *Saulėgrąžų didžiulės aukso akys žiūri į saulėlydį – / aprauda paukščių nesuprantamą kelionę* H. Nag.

Judėjimo nebuvimą žymi ‘regėjimo’ veiksmožodžiai – jų 10: *žiūri, regėdamos, spokso* – šis žodis žymi ir regėjimo organo didumą, *stebėčiau, nemato, skaitys*, pvz.: *Nuskrenda žiezirbos, / spokso saulėgrąžų ratai, / net vanduo sukasi*. A. Pilv.; *Mama, jos tyliai siūbuoja ir mūsų nemato*. D. Duob. Sustingsta – žiurkso į saulę atsisukęs žiedynas.

Metaforiniai veiksmožodžiai, akcentuojantys galimybę judėti, rodo saulėgrąžos ir gyvos būtybės sąsają.

Dydžio ir formos ypatybė. Poetų žvilgsnį traukia neįprastas saulėgrąžos stiebo ir žiedyno dydis, sunkiai aprėpiami saulėgrąžų plotai (9 pavyzdžiai). Objekto statinį matmenį tiesiogiai reiškia būdvardžiai *aukštas, didžiulė*: *Kaip plevėsuoja ji* [vėliava 'žiedyno skraistlapiai'] / *Saulėgrąžų aukštam stiebe*. O. Bal.; *ant kalno viršūnės augo didžiulė saulėgrąža* H. Baub. Stiebo aukštį, artimą žmogaus ūgiui, rodo daiktavardinės metaforos *moteris, mama, karalienė, jaunamartė, mergaitė*, pvz.: *Saulėgrąžų aprištos galvos lyg moterų*, / *vidurdienį ravinčių daržą*. Z. Maž.; *Saulėgrąža lyg karalienė kelia savo šviesių galvą*. L. Reif.; *Ten lyg jaunamartės drovios kraipo saulėgrąžos galvas*. V. Reim.; *Mergaitė geltonais saulėgrąžos plaukais ir veidu – / Saulės niekuomet nemačiusi saulėgrąža – / Padėjo man ant stalo duonos ir vandens*. A. Nyk.–Nil. Apie tai, kad stiebas ypač aukštas, iškilęs į dangų, kalba daiktavardis *milžinė*: *Daržo milžinės kepurė / Į saulutę nuolat žiūri*. N. Nav., ir dviejų eilėraščių, turinčių tokį pat pavadinimą „Saulėgrąža“, fragmentai: *Plačiabrylė saulė virš namų* J. Vaič.; *Aš pakilau saulėgrąža į saulę* L. Žitk. Saulėgrąžos praauga žolynus, pvz., *Gręžkis į saulę, saulėgrąža, / vėjų praaugus gėles*. A. Vas., ir vešlumu, stotu primena medžius ar krūmus. Panašumą iškelia augavietės žyminčių metaforinių junginių antrasis dėmuo *giraitė, sodas* (žr. skyrių „Vaizduojamojo objekto kiekis“) ir sužėlusius krūmus įvardijantis *brūzgynas*. Tokių pavyzdžių – 10, pvz.: *Saulėgrąžų soduos pabunda ir gieda strazdai*. H. Nag.; *brūzgynuose saulėgrąžų lauko / tūpė paukščiai*. J. Jek.

Išskirtinę žiedyno apimtį 5 kartus pabrėžia būdvardžiai *didelis* ir *didžiulis*, dėmuo *super*, sujungtas su kūno dalies pavadinimu *galva* (ir pasakantis, kad toji dalis viršija įprastą galvos dydį), o neribotą saulėgrąžų laukų tąsą erdvėje – veiksmožodis *driekiasi* ir daiktavardis *horizontas*, pvz.: *dar aš regiu auksalapį didžiulį jos* [saulėgrąžos] *žiedą / dulkėtą ir giedrą* J. Vaič.; *Kiek aprėpia, kiek užmato / Akys mūsų žydros, / Visas visas horizontas / Saulėmis pražydo*. R. Petr.

Didelis saulėgrąžos žiedynas, ypač brandinantis sėklas, vertinamas kaip sunkus – 7 eilėraščiuose užsimenama apie jo svorį ir (arba) dėl svorio į vieną pusę kryptantį stiebą, pvz.: *Aš – tavo kaip tas ant lauko akmuo, / Kaip saulėgrąžos saulė, apsunkus nuo vaisių...* S. Drab.; *Saulėgrąža / svarina sunkių galvą...* / *Oi, dar ir drugelis nutūpė!* M. Val. Žiedą lenkia

prinokusios sėklos, rasa, lietus, aplink šėlioiantys ir nutupiantys vabzdžiai, paukščiai – apie tai kalbama 14-oje fragmentų, pvz.: *Apsunkę sėklomis, saulėgrąžos nudelbia galvas* A. Mas.; *Mano / peteliškė / plevena / aplink prinokusią / saulėgrąžos galvą*. V. Dašk.; *O ant saulėgrąžų supos ramiausiai / Paukštukai*. H. Čigr. Skraidantys gyviai veikia 10 pavyzdžių.

Žiedynas ir atskiri jo žiedai, žvelgiant iš viršaus, yra aptakūs, išgaubtos formos, todėl poezijoje paprastai asocijuojami su prototipiškai apvaliomis realijomis, plg. *Išmokyk saulę / žiūrėt iš saulėgrąžos / apvalia galia*. A. Pilv.

Didžioji tikrovės objektų grupė – gyvos būtybės kūno dalys ir apdarai, viršutinės kūno dalies atributiniai papuošalai. 35 kartus ‘saulėgrąžos žiedų’ reikšme pavartotos metaforos *galva, akys, veidas, strazdanos, plaukai, blakstienos, skutų sijonas, ordinai, karūna, kepurė*, pvz.: *Vėl karūnuotos saulėgrąžų galvos / svyra žemyn. / Sako, vasara gęsta...* R. Lunsk.; *Rytą aš melsčiaus liepsnojančiam dangui / Aušrų nubudusiom akim / Virš mano kaimo* – B. Aug.; *Saulėgrąža giedru moters veidu – / saulės skutų sijonas plaukstosi vėjy...* G. Din.; *Ir man auksinius plaukus / Tingūs vėjai kedenų* B. Aug.; *skinu / Anų naktų saulėgrąžas / blakstienomis įsaulintom*. O. Baliuk.; *Saulėgrąžų karūnos tuoj liepsnos*. V. Šobl. Vyrauja įvardijimai *galva* (15 kartų), *akys* (7) ir *veidas* (4), nes saulėgrąžos žiedynas ir viršutinė kūno dalis panašūs ne tik forma, padėtimi, bet ir bendrais ‘judėjimo (judinimo)’, ‘spalvos’ požymiais. Šių metaforų dažnumas patvirtina, kad saulėgrąžą labiausiai apibūdina jos žiedyno – *galvos, veido* sūkis ir įdėmus *žiūrėjimas* į saulę (ar ją pakeičiantį žmogų). Beje, daiktavardis *veidas* siejamas su veiksmazodžiu *vei(z)dėti* ‘žiūrėti, ieškoti’ (DLKŽ₇ 916), abu žodžiai kildinami iš ide. šaknies **u(e)di-* ‘pastebėti, matyti’ (žr. Sabaliauskas 1990, 16).

Nurodytos daiktavardinės metaforos saulėgrąžą apibrėžia kaip žmogų, moterį. Išimtis – 2 pavyzdžiai, teigiantys kalbamojo augalo ir katės, taip pat paukščio paralelę. Vienas jų, būtent *saulėgrąžos akys katinu žiūri* A. Dapk.-Puk., primena, kad *žiūrėjimas* įbedus akis, kitaip tariant, akių judesių nebuvimas, ypač būdingas laimikio tykančiai katei. Kitas pavyzdys – *Ji meta žiedlapį, o žiedlapis kaip paukštis – / Vedlys vaikams parodo vėjų kelią* J. Lin. aktualizuoja nudžiūvusius žiedlapius ir paukščius suvokiant lemiama ‘judėjimo oru, skridimo’ požymį.

Konceptualiąją metaforą SAULĖGRĄŽA yra GYVA BŪTYBĖ sudarančių nominatyvinių daiktavardžių sąrašą papildė epitetai. Saulėgrąžą arba jos žiedą

apibūdina *lyg iš baroko* [laikų], *kilmingoji, karūnuota, plačiabrylė, paklaikęs, dantytas, pasiutę, džiaugsmingas, linksma*, o žiedų spalvą įvertina *karališka, beprotiškas, pasiutęs*.

Antra realiųjų grupė – žmogaus ūkinio gyvenimo reikmenys, daiktai. Į reikmenų pavadinimų sąrašą patenka 10 kartų pasitaikę *taurė, lėkštė, puodas, paplotis, ratas, pasostė* ‘sėdynė (vežime, staklėse ir kt.)’ (DLKŽ, 516), pvz.: *Lyg taurės auksiniais dugnais / Saulėgrąžos kyla iš daržo*. P. Širv.; *saulėgrąžos galva kaip skraidanti / lėkštė prie lango nusileido* E. Miež.; *Juk ne saulėgrąža – / Jos didelį geltoną puodą / Tarsi ant laužo užstatai*. O. Bal.; *galva nulinko kaip saulėgrąžos paplotis / nors graibo saulę dar vainiklapiais*. E. Miež. Į sąrašą įtrauktinas ir dar vieno daikto – vėliavos pavadinimas, nes plevėsuodama *saulėgrąžų aukštam stiebe*, vėliava įgyja tokią pačią gaubtą – bangos formą. Tam tikrą formą, tiesa, įprastai kertėtą, turi ir žibintas, langas, veidrodis, pvz., *Nuleistom galvom / Perdegę saulėgrąžų / Žibintai* M. Val. Pastarieji trys daiktai turi organišką ryšį su šviesa, todėl rastų vietą ir trečiojoje grupėje.

Prie maisto produktus pavadinančių daiktavardžių šlyja po vieną kartą pasitaikę būdvardžiai *šviežias, svaigus* ir *šiltas*. Tai konceptualiosios metaforos SAULĖGRĄŽA yra BUITIES REIKMUO reprezentantai.

Trečią apčiuopiamų lanko pavidalo objektų grupę sudaro šviesos šaltiniai ir jų priklausiniai. Rasta 15 tokios semantikos metaforų: *saulė, laužas, liepsnelė* ir *nimbas* ‘šviesus ratas, spindesys aplink įkaitusį daiktą’, pvz.: *Saulėgrąžų saules surinkusios / Vasaros rankose miršta daigai* – B. Aug.; *Plačiabrylė saulė virš namų – / ryški kaip nimbas*. J. Vaič.; *Saulėgrąžos liepsnelė nebyli, / Susirenki žodžius – nebeištarsi*. V. Bak. Analizuojamuosiuose eilėraščiuose daugiausiai kartų (12) saulėgrąžos žiedynas turi metaforinį *saulės* vardą. Daiktavardis *saulė* kartais tikslinamas epitetu: pavartoti *žemiška, žemės, lauko, maža, mažoji*, be to, palyginti su dangaus kūnu, sąlyginis mažumas gali būti reiškiamas deminutyvinėmis priesagomis – apiktika *-elė*, pvz.: *Kaip simbolį žemiškos saulės – / Jos žemei kraujuotai nešu*. V. Rud.; *Džiaugias bitės ir kamanės / Mažų saulių jūra, / Nardo, siaučia tarp žiedelių, / Saulei odę kuria*. R. Petr.; *Argi gali būt pasaulį / Tūkstančiai saulelių?* R. Petr. Akivaizdus ryšys tarp saulės ir saulėgrąžos matyti Henriko Nagio eilėraštyje „Pradžios mokykla kaime“: *jo [popierinio paukščio] stiklinės akys / atspindi abejingai mirusią saulėgrąžose saulę*. Reinkarnacija yra archajinės pasaulėvokos elementas.

Prie šviečiančių ir spindinčių objektų pridera snaigė: *Jos* [saulėgražos] *gelsvi plaukai / Slenka vėjyje / Ir leidžias, / Kaip geltonos snaigės* – B. Aug. Daiktavardis *snaigė* reiškia ‘atskirą sniego žvaigždutę, sniego kąselį (sningant)’ (DLKŽ₇, 717). Sniegas lietuvių pasaulėvaizdyje, kaip rodo žodynų definicijos, yra prototipinis baltumo skleidėjas: *baltas*, *-a* ‘kuris sniego spalvos, visai šviesus’ (DLKŽ₇, 71), arba, tiksliau kalbant, vienintelio achromatinių spalvų atveju realizuojamo komponento šviesio reprezentantas. (Apie rega suvokiamas spalvos charakteristikas: šviesos toną, šviesį ir sotį, ir jų raišką žr. Апресян 1974, 9 ir ten min. lit.)

Šviesos skleidėjus tiesiogiai žymintys daiktavardžiai *saulė, laužas, liepsnelė, nimbas, snaigė* reprezentuoja konceptualiąją metaforą SAULĖGRAŽA YRA ŠVIESOS ŠALTINIS. Dar vienas šios metaforos atstovas – porą kartų pavartotas būdvardis *giedras*.

Žydinčių saulėgražų augavietės poezijoje tapatinamos ir su erdvinėmis, aiškių ribų neturinčiomis realijomis: skysčiais ir dideliais vandens telkiniais, ugnimi, šviesa. 7 kartus pavartotos metaforos *rašalas, šviesos marios, jūra, ugnis, gaisras, spinduliai*, pvz.: *Driekiasi šviežias geltonų saulėgražų rašalas*. A. Bar.; *Vėl kalbate apie saulėgražų vidudienius, / Ištviniusias / Šviesos marias* – R. Ket.; *Saulėgražų ugnis išsprogus*. A. Verb.; *Geltoni spinduliai. / Juoda praraja. / Tai tik saulėgraža*. V. Jurg. Dar du, abstraktesni, daiktavardžiai, *potvynis* ‘periodinis vandens pakilimas’ (DLKŽ₇, 578) ir *miražas* ‘optinis reiškiny, kai matomi už akiračio esantys daiktai’ (DLKŽ₇, 402), taip pat būdvardis *ištvinusios*, žymi tikrą ar tariamą žiedų pagausėjimą tam tikru metu: *Saulėgražoms ir laisvė, ir nelaisvė – Saulė. / Ir mano sieloje ši rytą – aukso potvynis...* O. Baliuk.; *toks pasiutęs geltonas miražas* A. Dapk.-Puk.

Atkreiptinas dėmesys, kad šviečiantys ar švytintys objektai perteikia žiedų spalvos ypatybę.

Spalvos ypatybė. Daugiau kaip pusėje surinktų poezijos pavyzdžių – iš viso 75-iuose – kalbama apie saulėgražos žiedų spalvą. Tam pirmiausia pasitelkiami tiesiogiai spalvą žymintys šaknų *gelt-, rud-, juod-* žodžiai, bet dar dažniau renkama si ekspresyvesnį ypatybės įvardijimo būdą – metaforas.

15 kartų pavartoti kamieną *gelton-* turintys žodžiai: veiksmazodis *geltonavo*, būdvardis *geltonas, -a*, iš jo padaryti prievieksmis *geltonai* ir abstraktusis ypatybės pavadinimas *geltonis*, taip pat determinatyvinis dūrinys *geltongalvis*; dar 3 kartus pasitaikė blankesnę atspalvį reiškiantis būdvardis

gelsvas, -a, pvz.: Po langais geltonavo saulėgrąžos... J. Butk.; *Geltonos saulėgrąžos – šiltos kaip tavo rankos.* D. Duob.; *Saulėgrąžų laukai juodi ir nykūs.* / *Ir žiedlapiai geltoni – jau kadais* / *Po kojom suminti.* O. Baliuk.; *tai ne beprotiškas saulėgrąžų geltonis* A. Jon.; *Svyruoki į šalis – / Nuo vasaros gelsva.* P. Drev.

15 kartų aptikti apibūdinamieji žodžiai *aukso, auksinis, auksalapis* ir *nuauksintas* žymi tą pačią spalvą, nes būdvardžio *geltonas, -a* definicija – ‘kuris aukso spalvos’ (DLKŽ₇ 172)⁹, pvz.: *Bet galvą jos už pastangą atkaklią / apvainikavo aukso karūna.* V. Reim.; *Merkias saulėgrąžų akys auksinės,* / *Saulė išblėso.* B. Lin.; *saulės gėlė, šitaip permainingai / gręžus nuauksintą veidą pro dulkių debesis* J. Vaič.

Geltonavo ir metaforinių veiksmazodžių *patekėti, švytėti, twiskėti, šviesti, toieksti, (su)spindėti, įsaulinti, (per)degti, liepsnoti, užgesti* asmenuojamosios ir neasmenuojamosios formos (jų 17) tiesiogiai priklauso ‘šviesos’ semantišiam laukui. Jos informuoja apie laikotarpį, kai žiedai yra išsiskleidę. *Prieš patekant, pradės spindėti, suspindėtų* rodo paskutines akimirkas iki žydėjimo pradžios, pvz.: *Kregždės lietu pranašauja.* / *Prieš patekant saulėgrąžoms laukuos.* V. Rudž.; *Rytą eisiu pažiūrėti,* / *Kaip jis [graižas] vėl pradės spindėti.* N. Nav. *Švyti, twiska, švietė, toieskė, degė, liepsnos, šviesdama, švietusi, degančius, įsaulintas* konstatuoja intensyvaus žydėjimo tarpinį dabar ar praeityje, pvz.: *Saulėgrąžos prietemoj švyti.* D. Duob.; *Joms [mergaitėms] twieskė / saulėgrąžų saulės pasostė,* A. Mas.; *Tai saulėgrąža degė* G. Ciešk.; *Geltonai / saulėgrąža liepsnos.* A. Churg.; *Palinksta, visa šviesdama,* / *Saulėgrąža. Saulė. Mama.* J. Vaič.; *Ir birtų spindinčios padangių vyšnios / Į mano degančius geltonus plaukus.* B. Aug. *Užgęsta, perdegę* patvirtina žydėjimo – buvusio ryškumo pabaigą, pvz., *saulėgrąža, ramiai kaip langas švietus,* / *Užgęsta.* J. Lin. Maksimalų ryškumo laipsnį žymi veiksmazodžių *twiskėti, spindėti, degti* ir *liepsnoti* formos (žr. Крылова 2001), vadinasi, saulėgrąžų žiedų spalva aplinkoje išskirtinė. Varginamą ryškumą rodo dviejuose Onės Baliukonės eilėraščiuose aptikti prievieksmiai *žiauriai, aitriai: paliko vasara – taip žiauriai / Mums švietusi saulė-*

⁹ Kad spalva laikoma esmine aukso ypatybe, rodo indoeuropiečių kalbose įsigalėję naujesni metalo pavadinimai, kamieno **g^hel-* ‘geltonas’, ‘geltonai žalias’ žodžiai: s. ind. *hīraṇya-*, av. *zaranya-*, go. *gulþ*, s. angl. *gold*, la. *zelts*, s. sl. *zlato* ir pan. Pirmykščiai kamieno **Haŭ-s-* / *Hu-os* pavadinimai išliko nedaugelyje kalbų: lotynų – *aurum*, prūsų – *ausis*, tocharų – *wās, yasa* ir, žinoma, lietuvių – *auksas* (< *aus-kas) (Гамкрелидзе, Иванов 1998, 713–714).

grąžų žiedais („Saulėgrąžoms ir laisvė, ir nelaisvė – Saulė...“); *taip aitriai geltona ir vieniša...* („O buvo tik šuolis per prarają...“).

Abstrahavus spalvos ypatybę, ‘saulėgrąžų žiedų’ reikšme imamos vartoti metonimijos. Be minėto *geltonis*, poezijoje 11 kartų pavartoti *ochra* ‘geltoni gamtiniai dažai’ (DLKŽ₇ 460), *dažai* ‘dažomoji medžiaga’ (DLKŽ₇ 112) ir *dažas* ‘spalva’ (LKŽe), *šviesa* ‘kokio nors natūralaus ar dirbtinio šviesulio ar spinduolio skeidžiami ar atspindimi spinduliai (elektromagnetinės bangos, jų energija)’ (LKŽe) ir *spalva* ‘šviesos tonas, dažas’ (DLKŽ₇ 720), *blyksniai* ‘šviesos spindulys’ (LKŽe), pvz.: *saulėgrąžų ochroj – branda*. V. Žil.; *Saulėgrąža. Saulė. Mama. / Aplinkui tokia ramuma. / Taip šilta. Ir juokias dažai*. J. Vaič.; *Atskriejo balti milijonai drugių į karališką / saulėgrąžos šviesą*. G. Ciešk.; *Te dirbtuvės keturias sienas / Užtvindys auksinė [saulėgrąžų] spalva!* V. Rud.; *Vien tik vėlyvos / gėlės darželio, / vien tik saulėgrąžų / blyksniai geltoni*. A. Churg. Metonimijos, reiškiamos daiktavardžių abstraktais, pabrėžia esmines geltonos spalvos kokybines charakteristikas: tai gerai atmušanti saulės spindulius ir pagal šviesio laipsnį achromatinei baltai beveik prilygstanti chromatinė spalva. Spalva yra šviesos reiškiny, todėl dažniausias abstraktusis daiktavardis, žinoma, yra *šviesa*. Jis pavyzdžiuose pavartotas 6 kartus.

Ryški saulės antrininkės saulėgrąžos spalva, apibendrinus – *šviesa*, žmonėms yra maloni: *džiugina – šildo, pagirdo siela: Į rudens dieną pilką / saulėgrąžų laukas. / Kaip šviesu! / Kaip geltona! <...> / O, kaip norėčiau, / kad nusiminusių / soduose / saulėgrąžų vėjai / prisėtų. / Gal tada ir jie / į džiaugsmą / atsigręžt panorėtų, / kai saulėgrąžos saulėmis / po jų langais / suspindėtų*. S. Dzen.; *Žmonėms tegu saulina veidus / Saulėgrąžų saulių šviesa!* V. Rud.; *saulėgrąža taip nebešildo / kaip šildė prieš valandą* M. Ras.; *Saulėgrąža, švelnių žiedlapių šviesa / It saulėtu lietumi mano sielą pagirdyk...* D. d’Erc.

Retais atvejais geltona žiedų spalva gali žymėti skausmo būseną – gedulą: *ko gedi saulėgrąžos? / stovi liūdnei / nuleidę galvas* M. Val. Tiesa, akivaizdesnis skausmo rodmuo šiuo atveju yra poza (*nuleidę galvas*). Poezijoje gedulą žymi ir rudenį geltona tapusi medžių lapija (apie tai žr. Kazlauskaitė 2005, 48).

Tik 4 kartus surinktuose eilėraščiuose žodžiais *juodas, juoda, rudas įdegęs* ir *pajuodo* nusakyta žiedyno vidurio spalva, pvz.: *Vasara baigės – / Saulėgrąžai pajuodo veidas*. B. Aug.; *Į rudą įdegusį veidą / Nuo vasaros*

kaitrių laužų – / Nutūptų rasos gaivinančios bitės. B. Aug. Bet neįmanoma pasakyti, ką tiksliai šios būdvardžių ir veiksmazodžių formos perteikia: tamsesnį vidinių žiedų ar ir nokstančių sėklų toną.

Kaip bebūtų, akivaizdu viena: suvokiant saulėgrąžą relevantinė yra kraštinių žiedų spalva. Asociacijų eksperimentų rezultatai rodo, kad kai kuriose kultūrose, sakysime, ukrainiečių, šis augalas netgi pripažįstamas prototipiniu geltonos spalvos skleidėju (žr. Залевская 1988, 41). Plg. šalies ir augalo sugretinimą pavyzdyje *Sakydama, Ukraina, / Glostau saulėgrąžos galva*. B. Baltr.

Geltonos spalvos simbolika ir žydėjimo metaforos. Aptikti 6 eilėraščiai, kuriuose saulėgrąžos kalba, rašo, rodo, primena – kitaip tariant, komunikuoja su pasauliu, skelbia žinią. pvz.: *Saulėgrąžos gali daugiau / Pasakyt / Apie šviesą*. S. Ged.; *o svarbiausia – parašyti Tau šviesą* D. Zelč. (eil. „Saulėgrąžos malda“). Toji žinia, kaip nesunku suprasti, yra šviesa.

Šviesiausia chromatinė žiedų spalva perima visas su žmogumi ir saule (ugnimi) tiesiogiai susijusias reikšmes ir, išplėtusi savo semantiką, įgyja ženklo vertę: *Saulėgrąža reiškia / Saulės grįžimą, / Meilės grįžimą...* V. Rud. *Viena saulėgrąža – vilčiai* [pažymėti], / *Antra – tikėjimui, / O trečioji – meilei*. J. Jov.; *užpernai augus saulėgrąža – / <...> buvo tos vasaros simbolis* J. Vaič. Taigi geltonai žydinti saulėgrąža tampa siekių ir norų: svajonės, vilties, tikėjimo, meilės, gyvenimo aistros – vaizdine metafora, pvz.: *Vilties / Tuščiaavidurei saulėgrąžai / Laiko kirminas / Pragręžia širdį* – B. Aug.; *Būk saulėgrąža man paprasta. / <...> Ir liepsnos nenumaldomos aistros, / Žemei vaisių brandžiausių jos duos*. V. Rud., plg. *Sapnai ir svajonės žydi / Kaip saulėgrąžos* – B. Aug. Beje, kartais norai ir lūkesčiai apčiuopiami, nes netolimi, matomi horizonte. Juos įkūnija vaiko, obels ir pan. vaizdiniai: *Matau, ant kalno ji* [saulėgrąža], *dabar už miško, / Dabar svajonė, vaikas, obelis ji*. J. Lin. Obelis yra namų aplinkos, vadinasi, žmogui itin artimas medis.

Į žmogų atsigręžusios saulėgrąžos žymi trokštamą kūrybinį įkvėpimą: *noras <...>: kad atsisuktų saulėgrąžos /: trumpas: kaip gurkšnis tuščio* K. Nav., o neilgai trunkantis žydėjimo laikotarpis (*vasara*) signalizuoja energingą dvasios pasaulio vyksmą: aktyvią vaizduotę ir emocijų pliūpsnius, su tuo susijusį kūrybinių jėgų antplūdį, patį kūrybos procesą ir apskritai gyvenimo pilnatvę, pvz.: *Širdyje taip šviesu – / Iy žydėtų sau-*

*lėgrąža, / kai liepsnojantis dažas / vaizduotę užlieja V. Rudž.; Rašau ne
laiškus, ne eilėraščius – skinu / Anų naktų saulėgrąžas / blakstienomis
įsaulintom. O. Baliuk.; Jūs, švarūs ir teisingi žodžiai, / Vėl kalbate apie saulė-
grąžų vidudienius. R. Ket., plg. Kada iš manęs jas [saulėgrąžas] išskynei,
išdeginai, išvogei? / Many kaip dykynėj dabar. O. Baliuk.*

Kurdamas žmogus įprasmina savo buvimą – įsiamžina: *kas yra nenu-
trūkstantis / aš / kurio žydėjimas trumpas, supratau iš vyšnaičių
ir saulėgrąžų V. Blož., plg. Kaip tau [saulėgrąža,] pavyksta <...> Gražinti
iluziją, / Kad grožis – / amžinas T. Marc. Kūryba ne tik teikia pasi-
tenkinimą – svaigina, ji neatsiejama nuo kančios: jo [žiedo] pirma dovana
šis svaigus lyg nuodas geltonis. K. Nav.; Ėjimas saulėgrąžos link /
Trapus ir skausmingas. / Jaučiame ramstį – Van Gogui buvo sunkiau.
S. Eitm. Sielos balso besiklausantys, į šviesą besigręžiantys menininkai ne
visada sulaukia visuomenės supratimo ir, juo labiau, pripažinimo: Poetas –
saulėgrąža, / Saulėgrąža poetas. / Veidu į saulę, / neatstodamas – veidu
į / saulę. S. Angl.; O mūsų sielos kaip saulėgrąžos – / Vis saulės lin-
kui. / Ir šito noro nieks nesustabdys A. Kul.*

Saulėgrąžų poetinėje erdvėje svarbi ne(pri)sitaikymo prie aplinkos, ne-
sivaldymo, pamišimo, beprotybės tema. 12-oje eilėraščių aktualizuoti Vin-
cento van Gogo, vieno iš garsiausių tapytojų, biografijos faktai. Minimas
Prancūzijos miestelis Arlis, kur jis išgyveno kūrybinį pakilimą ir kur, pa-
ūmėjus depresijai, kaip manoma, nusiplovė ausį. Arlyje van Gogas atrado
šviesias, itin ryškias spalvas ir nutapė geriausius savo paveikslus, tarp jų –
garsiąsias „Saulėgrąžas“. Du eilėraščiai: Vytauto Rudoko „Van Gogas. ‘Sau-
lėgrąžas‘“ ir Gražinos Cieškaitės „Sparnai van Gogui“; patvirtina, kad ryškus
geltonas (*van gogiškas*) potėpis yra plačiai suvokiamo nerimo, atskirties, iš-
kilumo, šviesos raiškos priemonė¹⁰: *Diktorius*¹¹. *Prancūzija, galimas daiktas,
susprogdins nedidelio pajėgumo vandenilinę bombą. / Van Gogas. Aš svaioju
ištaipyti savo dirbtuvę pustuziniu „Saulėgrąžų“ [epigrafas]. // Aš noriu*

¹⁰ Plg. per asociacijų eksperimentus išryškėjusias geltonos spalvos konotacijas rusų, baltarusių, lenkų, ukrainiečių, vokiečių ir prancūzų kultūrose: ‘išdavystė’, ‘atsiskyrimas’, ‘pavydas’, ‘neapykanta’, ‘pavojus’, ‘liga’ (Залевская 1988, 43–45). Hermanas Pleijus, tyręs simbolines spalvų reikšmes viduramžiais ir vėliau, teigia, kad geltona spalva, ypač deriniuose su žalia, naudota bjaurumui, nepatikimumui ir negebėjimui remtis protu, emociingumui nusakyti; atsvara nelemtai geltonai – pozityvusis skautusis saulės šviesos tonas (Pleij 2010, 112–115).

¹¹ Kalbėtojų įvardijimus *Diktorius* ir *Van Gogas* autorius yra ne pabraukęs, bet išretinęs.

išreikšt savo sielos / Virpėjimą. Svaigsta galva.; Saulėgražų minia lydėjo auštant / į paskutinį guolį – į paveikslą / vienintelį nepakartojamą tave. / <...> Pavirto spalvos, atspalviai sparnais.

Tyrimo apibendrinimas. Poezijoje susidėstęs ir po analizės išryškėjęs žydinčios saulėgražos vaizdinys bendrais bruožais nusakytinas taip:

1. Saulėgraža yra pavienis aktyviai veikiantis tikrovės objektas. Tik dideli saulėgražų plotai apmąstomi kaip beribė neskaidoma visuma; tokiu atveju augalų funkcija scenografinė – tai kitos gyvos būtybės veiksmo vieta.

2. Skiriamosios saulėgražos ypatybės yra trys: gebėjimas judėti, dydis ir forma, kraštinių žiedų spalva. Skiriamosios ypatybės pagrindžia visus augalo vardus.

Saulėgražos stiebas juda visomis kryptimis, žiedynas krypsta į saulę – seka ją įdėmiu žvilgsniu, išsiskleidę skraistlapiai plaikstosi vėjyje, jie vakare susiglaudžia, ryte atsitiesia, o nuvytę ima kristi; kartais žiedynas sukasi ne į saulę, bet į žmogų. Saulėgraža iš kitų žolių išsiskiria aukštu stiebu ir dideliu apvalios formos žiedynu. Žiedyną svarina rasa, vabzdžiai ir paukščiai. Suvokiant saulėgražų visumą, masyvą, lemiamą ypatybę – formos nebuvimas. Tiesiogiai ar metaforiškai įvardyta spalva – ji skaisčiai geltona – praneša, kad augalas žydi, todėl tai esminė ypatybė.

3. Saulėgraža asocijuojama su žmogumi, jos žiedynas ir ratu išsidėstę kraštiniai žiedai – su saule, viršutinėmis žmogaus kūno dalimis, prototipiškai apvaliais, išgaubtais arba (ir) atspindinčiais šviesą papuošalais, namų reikmenimis. Atskiri kraštiniai žiedai tapatinami su oru judančiais nedideliais objektais: snaigėmis, paukščiais, o žiedų visuma – su erdvėje išsklindančiomis, išplintančiomis realijomis: ugnimi, šviesa, skysčiais, tyvuliuojančiais vandens telkiniais.

4. Žyditis augalas žymi žmogaus gyvenamąją vietą: auginamas darže prie namų ar laukuose šalia kelių – jais einama ar važiuojama, nuskintas ar pasodintas laikomas kambaryje, teikiamas kaip dovana, atvaizduojamas meno kūrinuose. Žiedai žymi ryškiausius žmogaus gyvenimo ir išgyvenimų momentus. Įkurdinta žmoguje – jo sąmonėje, sieloje ir pan., žyditis saulėgraža įgyja ženklą, išreiškia vidinio gyvenimo intensyvumą: vaizduotės gyvastį, emocijų laisvę, kūrybinių jėgų antplūdį, kūrybos procesą ir apskritai gyvenimą.

Žiedų spalva perima visas su saule (ugnimi, šviesa), žmogumi, skysčiais tiesiogiai susijusias reikšmes: geltonis vadinamas giedru, liepsnojančiu, ka-

rališku, beprotišku, svaigiu, aitriu ir pan. Žvelgiant konceptualiai, geltoni saulėgražos žiedai žymi plačiai suvokiamą nerimą, šviesą, iškilumą ir atskirtį – apibendrintai jėgą, didybę.

Cituotų poetų vardų ir pavardžių sutrumpinimai

G. Al. – Greta Aleksandravičiūtė	R. Ket. – Robertas Keturakis
S. Angl. – Stasys Anglickis	A. Kul – Albinas Kuliešis
B. Aug. – Balys Auginas	J. Lin. – Jonas Linauskas
V. Bak. – Vainius Bakas	B. Lin. – Bronė Linauskienė
O. Bal. – Ona Baliukienė	A. Lyv. – Algimantas Lyva
O. Baliuk. – Onė Baliukonytė (Baliukonė)	R. Lusk. – Rita Luskienė
B. Baltr. – Birutė Baltrušaitytė	B. Mack. – Bronius Mackevičius
A. Bar. – Albinas Baranauskas	T. Marc. – Tautvyda Marcinkevičiūtė
H. Baub. – Haroldas Baubinas	M. Mart. – Marcelijus Martinaitis
V. Blož. – Vytautas P. Bložė	A. Mas. – Antanas Masionis
V. Brenč. – Vytautas Brenčius	Z. Maž. – Zita Mažeikaitė
J. Butk. – Juozas Butkus	E. Miež. – Eduardas Mieželaitis
G. Ciešk. – Gražina Cieškaitė	N. Mil. – Nijolė Miliauskaitė
A. Churg. – Aleksys Churginas	H. Nag. – Henrikas Nagys
H. Čigr. – Henrikas Čigriejus	K. Nav. – Kęstutis Navakas
A. Dapk.-Puk. – Antanina Dapkutė-Pukėnienė	N. Nav. – Nijolė Navikienė
V. Dašk. – Valdas Daškevičius	J. Negr. – Juozas Nekrošius
G. Din. – Gynė Dineikaitė	A. Nyk.-Nil. – Alfonsas Nyka-Niliūnas
S. Drab. – Silvestras Drabavičius	R. Petr. – Rima Petrilevičienė
P. Drev. – Paulius Drevinis	A. Pilv. – Algirdas Pilvelis
D. Duob. – Dalia Duobaitė	M. Ras. – Martynas Raseinis
S. Dzen. – Stasė Dzenuškaitė	L. Reif. – Lolita Reifonaitė
S. Eitm. – Stasys Eitminavičius	V. Reim. – Vacys Reimeris
D. d'Erc. – Danielė d'Erceville (Girdenytė)	B. Rib. – Bronius Ribokas
S. Ged. – Sigitas Geda	T. Rost. – Tatjana Rostovaitė
L. Gut. – Leonardas Gutauskas	V. Rud. – Vytautas Rudokas
J. Jek. – Julija Jekentaitė	V. Rudž. – Viktoras Rudžianskas
A. Jon. – Antanas A. Jonynas	L. Sut. – Liūnė Sutema
J. Jov. – Janina Jovaišaitė	P. Širv. – Paulius Širvys
V. Jurg. – Viktorija Jurgelevičiūtė	V. Šobl. – Violeta Šoblinskaitė
	J. Švab. – Julija Švabaitė
	J. Vaič. – Judita Vaičiūnaitė

M. Val. – Mindaugas Valiukas
A. Vas. – Auksė Vasaitytė
A. Veikn. – Aivaras Veiknys
A. Verb. – Algirdas Verba
D. Zelč. – Dovilė Zelčiūtė
J. Zdan. – Jonas Zdanys
V. Žil. – Viktoras Žilinskas
L. Žitk. – Leonardas Žitkevičius

Literatūra

- Bartmiński 1996 – Jerzy Bartmiński (ed.). *Słownik stereotypów i symboli ludowych*, t. I: *Kosmos*, [cz.] 1: *Niebo. Światła niebieskie. Ogień. Kamienie*. Lublin: wydawnictwo UMCS.
- DLKŽ₇ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*: septintas pataisytas ir papildytas leidimas. Vyr. red. Stasys Keinys. Vilnius: LKI, 2012.
- Gritėnienė 2006 – Aurelija Gritėnienė. *Augalų pavadinimų motyvacija šiaurės panevėžiškių patarmėje*. Vilnius: LKI leidykla.
- Kazlauskaitė 2005 – Rūta Kazlauskaitė. Rudens lapų spalvų raiška lietuvių poezijoje. *Filologija: (Pasaulio vaizdas kalboje)*, nr. 10, 42–51.
- Kazlauskaitė 2010 – Rūta Kazlauskaitė. Žydinčios aguonos vaizdiny Lietuvių poezijoje. *Filologija*, nr. 15, 53–70.
- Kazlauskaitė 2011 – Rūta Kazlauskaitė. Žydinčios vyšnios vaizdiny Lietuvių poezijoje. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, t. 13: *Medis kultūroje*, 440–455.
- LF VI, 71 – *Lietuvos TSR flora*, t. VI. Vyr. red. A. Minkevičius. Vilnius: Mokslo leidykla, 1980.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas*, t. I–XX, 1941–2002: elektroninis variantas. Vyr. red. Gertrūda Naktinienė, 2005 (<http://www.lkz.lt/startas.htm>).
- Pleij 2010 – Herman Pleij. *Karminas, purpuras ir mėlis: apie spalvas Viduramžiais ir vėliau*. Vilnius: Aidų leidykla.
- Sabaliauskas 1990 – Algirdas Sabaliauskas. *Lietuvių kalbos leksika*. Vilnius: Mokslo leidykla.
- Smith 1993 – Michael B. Smith. Cases as Conceptual Categories: Evidence from German. R. A. Geiger and B. R. Ostyn (eds.). *Conceptualizations and Mental Processing in Language (Cognitive Linguistics Research 3)*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 531–565.
- Stamovsky 1988 – Philip Stamovsky. *The Depictive Image: Metaphor and Literary experience*. Amherst: The University of Massachusetts Press.
- Vilkonis 2001 – Kęstutis Kazimieras Vilkonis. *Lietuvos žaliasis rūbas: atlasas*. Kaunas: *Lututės* leidykla.
- Wagner, Radner 1974 – Geoffrey Wagner, Sanford R. Radner. *Language & Reality. A Semantics Approach to Writing*. New York: Thomas Y. Crowell Company.
- ŽŪE III – *Žemės ūkio enciklopedija*, t. III. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007.
- Апресян 1974 – Юрий Д. Апресян. *Лексическая семантика: синонимические средства языка*. Москва: издательство Наука.

- Апресян 1986 – Юрий Д. Апресян. Дейксис в лексике и грамматике и наивная модель мира. *Семиотика и информатика*, вып. 28. Москва: ПИК ВИНТИ, 5–33.
- Гамкрелидзе, Иванов 1998 – Т. В. Гамкрелидзе, Вяч. Вс. Иванов. *Индоевропейский язык и индоевропейцы: Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры*, ч. II. 1. Благовещенск: Благовещенский Гуманитарный Колледж им И. А. Бодуэна де Куртенэ.
- Демьянков 1994 – В. З. Демьянков. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода. *Вопросы языкознания*, № 4, 17–33.
- Залевская 1988 – А. А. Залевская. Некоторые проявления специфики языка и культуры испытуемых в материалах ассоциативных экспериментов. *Этнопсихолингвистика*. Москва: издательство *Наука*.
- Крылова 2001 – Т. В. Крылова. Лексика со значением отражения света. *Труды Международного семинара Диалог' 2001 по компьютерной лингвистике и ее приложениям*, т. 1: *Теоретические проблемы* (http://www.dialog-21.ru/Archive/2001/volume1/1_20.htm).
- Маслова 1997 – В. Маслова. *Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста*. Минск: издательство *Вышэйшая школа*.

Rūta Kazlauskaitė

MENTAL IMAGE OF SUNFLOWER IN BLOOM IN THE LITHUANIAN POETRY

Summary

The sum total of individual metaphors defining one fragment of the reality shows the specifics of thinking and feeling of the authors (and of the linguistic society, to which the authors belong), their abilities of the cognition of the world, principles of structuration. The present cognitive semantic research is meant to discuss, compose and evaluate the image of sunflower in Lithuanian poetry. The fragments of 115 poems, written by 68 Lithuanian poets, have been analysed.

In poetry most often visual features of the sunflower are emphasized: non-static position, yellow colour of ray flowers and the round form of inflorescence or the spread of plants in bloom in fields. All the indicated features is the basis of metaphorisation. In the poetry sunflowers perform three actions: swing, sway or bend, rise, turn the large inflorescence towards the sun or a person, and distinguish in the environment by the bright tone. The inflorescence bends downwards because it is heavy with seeds, moreover, it is weighed down by dews, butterflies, bees, and birds.

Sunflowers grow near people's houses, usually in the garden, by the roads. In one or another case the place of growth is expanded: the plant comes into flower under water, under ground, in the subconsciousness, in the soul. Sunflowers open their individual ray flowers ("petals") in the daylight during the warm season: they bloom from morning until evening, from midsummer until early autumn.

In the poetry usually one or several sunflowers are depicted, more rarely the indefinite number of sunflowers in bloom is mentioned. A single sunflower is usually perceived as a human being, while the parts of the stem of this plant – as the parts of human body or decorations, handicraft ware. Sunflower is called a woman, girl, garden giant, queen; its inflorescence and ray flowers situated in a circle – a head, face, eye, hair, eyelashes, freckles, cap, crown, medal, skirt, glass, plate, pot, cake, torch, pane, mirror, wheel, box-seat; separate falling ray flower – bird, snowflake. Because of the unity of colour and form the parallel between this plant and the source of light is established: sunflowers are called the sun, fire, flames, nimbus. The fields of sunflowers in bloom are compared with the objects that may spread in space: ink, sea, burning, fire, light, beam.

The colour of the petals of sunflower in the poetry is yellow. It is most often indicated with the epithets *geltonas*, -a 'yellow', *auksinis*, -ė 'golden', *aukso* 'gold'. The first one accentuates the saturation of the tone of light, the other one – brightness. Intense yellowness raises the important topic in the poetic space of sunflowers – the poets in this case cannot do without the facts of the biography of Vincent van Gogh who painted the picture "Sunflowers".

Physical peculiarities being raised to the level of ideas and evaluations, a sunflower in bloom becomes the sign of motion, light, prominence, immensity and solitude. In general, it is the visualized metaphor of power.